

INFORMATĪVAIS ZIŅOJUMS

Par Latvijas nostāju Eiropas Savienības nodarbinātības un sociālās politikas ministru 2018.gada 19.-20.jūlija neformālajā sanāksmē izskatāmajos jautājumos

2018.gada 19.-20.jūlijā Vīnē (Austrijā) notiks Eiropas Savienības (*turpmāk – ES*) nodarbinātības un sociālās politikas ministru neformālā sanāksme (*turpmāk – neformālā sanāksme*).

Neformālās sanāksmes darba kārtība

Neformālās sanāksmes laikā galvenie diskusiju jautājumi būs saistīti ar jaunajām nodarbinātības formām, īpašu uzmanību pievēršot platformu darbam un ar to saistītajiem sociālajiem un darba tiesiskajiem aspektiem, kā arī robotikai.

Neformālas sanāksmes pirmajā dienā plānota diskusija par jaunajām nodarbinātības formām. Austrijas prezidentūra ir sagatavojusi diskusiju dokumentu, kurā uzsver, ka, lai arī 75% no Eiropas iedzīvotājiem ir pilna laika nodarbinātie, tomēr arvien populārākas kļūst citas nodarbinātības formas. Jaunās nodarbinātības formas ļauj darbiniekiem, tostarp no darba tirgus atstumtajiem, integrēties atpakaļ darba tirgū. Vienlaikus tiek norādīts arī uz izaicinājumiem, kas saistīti ar šo darbinieku neskaidro nodarbinātības statusu, sociālo aizsardzību un pārstāvību. Austrijas prezidentūra ir sagatavojusi šādus diskusiju jautājumus:

- 1) Kādi ir galvenie dalībvalstu apzinātie izaicinājumi saistītā ar jaunajām nodarbinātības formām, īpašu uzmanību pievēršot platformu darbam?
- 2) Kā varam gūt labumu no platformu ekonomikas konkurētspējīgā un dinamiskā rakstura, vienlaikus saglabājot sociālos un darba tiesiskos standartus?
- 3) Kāds atbalsts ir nepieciešams ES līmenī?
- 4) Vai digitalizācija sniedz risinājumus dzimumu nevienlīdzībai attiecībā uz darba samaksu un pieeju darba tirgum?

Turpinot diskusijas par jaunajām nodarbinātības formām, neformālās sanāksmes pirmajā dienā plānotas trīs paralēlās darba sesijas par darba tiesībām, sociālo aizsardzību un darba tirgus pieejamību cilvēkiem ar invaliditāti. Labklājības ministrs piedalīsies sesijā par izmaiņām darba tiesībās un ar to saistītajiem izaicinājumiem. Lai sekmētu ministru viedokļu apmaiņu, Austrijas prezidentūrā ir sagatavojusi šādus diskusiju jautājumus:

- 1) Vai dalībvalstīm ir kādas idejas vai pieredze attiecībā uz mēģinājumiem iekļaut jaunās nodarbinātības darba formas darba tiesību tvērumā?
- 2) Kādi ir izaicinājumi attiecībā uz termiņiem „darbinieks”, „darba devējs” un „pašnodarbinātais” saistībā ar platformu darbu? Vai ir kādas „pelēkās” jomas?
- 3) Kādi mehānismi, lai uzskaitītu darba laiku un nostrādātās stundas, var tikt izmantoti? Vai ir kādi labākās pieredzes piemēri, ar kuriem dalīties?
- 4) Kāda ir sociālo partneru loma, it īpaši attiecībā uz atalgojumu un citiem kolektīvo sarunu jautājumiem? Kādā veidā sociālie partneri var pārstāvēt platformu darbinieku intereses?

Savukārt neformālās sanāksmes otrajā dienā plānota diskusija par robotiku un tās ietekmi uz darbavietu skaitu un kvalitāti. Austrijas prezidentūra sagatavotajā

diskusiju dokumentā uzsver, ka tehnoloģiskās inovācijas notiek nepārtraukti un tās ir priekšnoteikums, lai uzņēmumi un ekonomikas paliktu konkurētspējīgas. Vienlaikus ir tehnoloģijas, kas ietekmē biznesa modeļus, darba organizāciju un darba apstākļus. Austrijas prezidentūra par robotikas tematu ir sagatavojusi šādus diskusiju jautājumus:

- 1) Kādas ir būtiskākās priekšrocības un izaicinājumi saistībā ar robotiku?
- 2) Kādi veselības un drošības riski var kļūt aktuāli saistībā ar darbinieku – robotu mijiedarbību?
- 3) Kurās jomās būtu nepieciešam turpmāka sadarbība un kādi ieteikumi būtu nepieciešami iesaistītajiem un ES?

Latvijas nostāja

Par jaunajām nodarbinātības formām

Jauno nodarbinātības formu galvenais ieguvums ir iespēja elastīgi organizēt darbu. Nodarbinātajiem tas var būt papildu ienākumu avots, pakalpojuma saņēmējam tās ir lielākas izvēles iespējas un zemākas cenas, bet darba devējiem – mazākas administratīvās izmaksas. Vienlaikus jaunās nodarbinātības formas palīdz iesaistīt darba tirgū vairāk cilvēku, t.sk. tos, kuriem ir grūtības iekļauties nodarbinātībā, piemēram, personas ar invaliditāti, vai cilvēkus, kuru aprūpē ir kāds no ģimenes locekļiem, kā arī vecāki pēc bērna kopšanas atvaļinājuma.

Darba tiesisko attiecību kontekstā būtiski ir rast līdzsvarotu un saprātīgu risinājumu attiecībā uz platformu ekonomikā iesaistīto pušu statusu. Tādejādi būtu iespējams definēt arī abu pušu tiesības un pienākumus. Ņemot vērā jauno nodarbinātības formu specifiku, īpaši svarīga ir nodarbinātā tiesību aizsardzības nodrošināšana, piemēram, par nelaimes gadījumu darbā, strīdu izšķiršana, sociālā aizsardzība u.c. Vienlaikus risināms arī jautājums par dažādu administratīvu prasību izlīdzināšanu starp tradicionālajiem pakalpojuma sniedzējiem (darba devējiem) un tiem, kas darbojas platformu ekonomikā. Kā nozīmīgu jautājumu var minēt arī atbildības sadalīšanu starp platformu un nodarbināto, kā arī nodarbināto intelektuālo īpašumu.

Latvija ir uzsākusi arī platformu darba regulēšanu sociālās drošības jomā. Kopumā ir paplašināts sociālās apdrošināšanas tvērums attiecībā arī uz tādām personām kā autoratlīdzību saņēmēji, profesionālie atlēti, pašnodarbinātas personas un sezonāli lauksaimniecībā nodarbinātas personas. Neatkarīgi no nodarbinātības formas un nodokļu režīma, par šīm personu kategorijām tiek veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas pensijām.

Ņemot vērā jauno nodarbinātības formu izplatību, nozīmīga ir labākās pieredzes apmaiņa. Tāpat nozīmīga ir sociālo partneru lomā, mazinot nevienlīdzību darba tirgū, tostarp attiecībā uz atalgojumu.

Par izmaiņām darba tiesībās un ar to saistītajiem izaicinājumiem

Latvijā šobrīd ir uzsāktas sarunas ar sociālajiem partneriem par nepieciešamību regulēt jaunās nodarbinātības formas, tāpēc diskusijas gan attiecībā uz darbinieku tiesībām, gan atsevišķu terminu tvērumu ir īpaši nozīmīgas. Ir sarežģīti precīzi definēt, kāds statuss nosakāms platformu ekonomikā iesaistītajam darba veicējam – vai tas ir darbinieks, vai pašnodarbināta persona, vai arī starpkategorija starp abiem iepriekš minētajiem.

Droša un veselībai nekaitīga darba vide ir būtisks priekšnosacījums visās darba vietās, neatkarīgi no nodarbinātības veida vai formas. Darba aizsardzības pamatprincipi ir attiecināmi arī uz jaunajām nodarbinātības formām, tāpēc svarīgi ir atrast pareizos veidus un pieejas, kā šos principus nodrošināt. Šajā nolūkā ir jāstrādā, gan pielāgojot normatīvā regulējuma prasības, gan izstrādājot dažādus praktiskus rīkus, kas palīdzētu rūpēties par nodarbināto drošību un veselības aizsardzību. Latvijā kopā ar sociālajiem partneriem esam uzsākuši darbu pie tiesības aktu pilnveidošanas attiecībā uz darba aizsardzības prasībām attālinātā darba veicējiem un pašnodarbinātajiem. Esam arī sagatavojuši informatīvi skaidrojošos materiālus (prezentācijas, bukletus, plakātus).

Efektīvāka darbinieku aizsardzība var notikt, ja nodarbinātie apvienojas arodbiedrībās vai pašorganizējas un izvirza savus pārstāvjus sarunām. Līdz ar to nodarbinātības noteikumu un darba apstākļu noteikšanā būtiska loma ir arī sociālajiem partneriem.

Par robotiku

Robotizācija var atstāt būtisku ietekmi uz darba tirgiem Eiropā, atvieglojot rutīnas rakstura darba veikšanu un ļaujot cilvēkiem pievērsties pievilcīgākām un mazāk veselībai kaitīgām darba formām. Tehnoloģiju izmantošana ražošanā un citās sfērās ļauj uzlabot darba apstākļus un risina darbaspēka trūkuma problēmu mazāk kvalificētajās darbavietās. Tomēr nevar bez ievēribas atstāt jaunus riskus, kas, iespējams, vēl pilnībā nav apzināti, bet kas saistīsies ar robotikas attīstību un robotu ienākšanu darba vidē un darbavietās. Svarīgi ir jau tagad domāt par labākajiem un drošākajiem risinājumiem, kā strādāt un kā sastrādāties ar robotiem. Svarīga ir nodarbināto atbilstoša sagatavošana un apmācība, kā arī jauno darba vides risku vadīšana, kontrolēšana un novēršana, rūpējoties par nodarbināto drošību un veselības aizsardzību. Vienlaikus pastāv nepieciešamība savlaicīgi gatavoties pārmaiņām darba tirgū. Šajā procesā pieaug darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmu loma.

Robotizācija vistiešākajā mērā skar mazkvalificēto iedzīvotāju, t.sk. sociālās atstumtības riskam pakļauto personu, turpmākās nodarbinātības iespējas. Tā ietekmē gan darbavietu skaitu, gan atalgojumu, gan arī nevienlīdzību. Kopumā robotizācija, automatizācija un digitalizācija rada augstas kvalifikācijas darbavietas, samazinot pieprasījumu pēc rutīnas prasmēm, kas gadu no gada samazinās gan Latvijā, gan ES kopumā.

Šajā kontekstā nozīmīga loma ir izglītības programmu kvalitātei un spējai pielāgoties atbilstoši situācijai darba tirgū, kā arī piemērotībai katram izglītojamajam. Tāpēc valsts atbalsta programmu ietvaros, t.sk. aktīvās darba tirgus politikas jomā, pieaugušo izglītībā ir būtiski piedāvāt darba tirgus pieprasījumam atbilstošu prasmju apguvi, ieskaitot IKT prasmes, ko īsteno kvalitatīvi izglītības pakalpojumu sniedzēji.

Savukārt nodarbinātības politikā ir jāatbalsta instrumenti, kas sekmē iedzīvotāju spēju pieņemt rūpīgi izsvērtus un savām spējām atbilstošus karjeras lēmumus pirms iesaistes pārkvalifikācijā un/vai prasmju pilnveidē, tādējādi pārvarot sociālo atstumtību un bezdarbu, kā arī mazinot prasmju nevienlīdzību starp augsti kvalificētajiem un mazkvalificētajiem darbiniekiem (piemēram, profilēšana, darba tirgus prognožu rīki, karjeras konsultācijas, labs informācijas nodrošinājums par izglītības programmu kvalitāti un saturu, iepriekšējiem mācību un darbā iekārtošanās rezultātiem).